

LIETUVOS VALSTIEČIŲ IR ŽALIŲJŲ SĄJUNGA ŠEŠĖLINĖ VYRIAUSYBĖ

Gedimino pr. 28, Vilnius, tel. +370 619 14335, el. p. seseline.vyriausybe@lvzs.lt

NUTARIMAS

DĖL ASMENŲ, ĮTARIAMŲ AR NUTEISTŲ UŽ SEKSUALINIUS NUSIKALTIMUS, UŽKARDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO ĮGYVENDINIMO IR LAUKIAMŲ TEIGIAMŲ POKYČIŲ

2023 birželio mėn. 28 d. Nr. ...

Vilnius

Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos (LVŽS) šešėlinė Vyriausybė,
reaguodama į vis augantį vaikų seksualinį išnaudojimą bei didėjantį seksualinių nusikaltimų prieš vaikus
skaičių;

konstatuodama, kad Vaiko teisių kontrolieriaus įstaiga dar 2008 m. birželio-liepos mėnesiai atliko tyrimą
(anoniminę vaikų globos įstaigų vaikų ir darbuotojų, tiesiogiai dirbančių su vaikais apklausą) tikslu
išsiaiškinti seksualinio smurto paplitimą vaikų globos ir specialiojo ugdymo įstaigose.

Iš 3674 apklaustų vaikų 158 (4,3%) nurodė, kad patyrė seksualinę prievartą (prievartą patyrė 101 vaikų
globos namų auklėtinis, 40 specialiojo ugdymo įstaigų auklėtinių, 17 specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos
namų, Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus – pataisos namų, Kauno apskrities vaikų socializacijos
centro auklėtinių). Daugiausia seksualinę prievartą vaikai patyrė iš bendraamžių ar vyresnių berniukų – 75
vaikai (47% seksualinių prievartą patyrusių vaikų). Iš svetimų nepažįstamų vyrų – 23 vaikai (14% seksualinę
prievartą patyrusių vaikų). Iš giminaičio – 21 vaikas (13% seksualinę prievartą patyrusių vaikų). Iš svetimų
pažįstamų vyrų – 16 vaikų (10% seksualinę prievartą patyrusių vaikų). Iš tėvo – 15 vaikų (9% seksualinę
prievartą patyrusių vaikų). Iš patėvio – 12 vaikų (7% seksualinę prievartą patyrusių vaikų). Iš kitų asmenų –
8 vaikai (5 % seksualinę prievartą patyrusių vaikų). Iš bendraamžių ar vyresnių mergaičių – 2 vaikai (1%
seksualinę prievartą patyrusių vaikų).

58 vaikai (36% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) seksualinę prievartą patyrė tikroje savo šeimoje; 53
vaikai (33% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) – kitur (pas draugus namuose, pakeleivingoje mašinoje,
miške, apleistame pastate); 28 vaikai (17 % seksualinę prievartą patyrusių vaikų) – globos namuose; 24
vaikai (15% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) – mokykloje.

90 vaikų (57% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) seksualinę prievartą patyrė vieną kartą, 68 vaikai (43 %
seksualinę prievartą patyrusių vaikų) seksualinę prievartą patyrė ne kartą.

313 apklaustųjų vaikų (8% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) nurodė, kad žino, jog draugai ar pažįstami vaikai patiria ar buvo patyrę seksualinę prievartą.

Į klausimą ar tau siūlė žiūrėti pornografines nuotraukas, žurnalus, pornografinius filmus 622 vaikai (17% apklaustųjų) atsakė teigiamai. 665 vaikai (18% apklaustųjų) nurodė, kad žiūrėjo pornografines nuotraukas, žurnalus ir filmus. 51 vaikas (1,4% apklaustųjų) buvo verčiamas, įkalbinėjamas, prašomas filmuotis ar fotografuotis nuogas.

Apklaustos rezultatai parodė, kad seksualinis smurtas vaikų atžvilgiu egzistuoja, tačiau apie jį kalbėti, aiškintis jo priežastis ir ieškoti sprendimo būdų vengiama.

Apibendrinus tyrimo rezultatus buvo pateiktos rekomendacijos Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui, Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės ir darbo ministerijos, Lietuvos Respublikos miestų (rajonų) savivaldybėms, miestų (rajonų) vaiko teisių apsaugos tarnyboms (skyriams), Vaikų globos įstaigoms, tačiau esminių pokyčių valstybėje neįvyko, daugelis rekomendacijų liko neįgyvendinta.

2017-2020 metais buvo atliktas bendras įvairių institucijų darbas siekiant parengti ir svarstyti Seksualinių nusikaltimų registro įstatymo projektą, tačiau 2020 m. buvo apsispręsta įgyvendinti tik atliktus parengiamuosius darbus: Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 30 str. Baudžiamojo proceso kodeksu pakeitimus, numatytos lėšos Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro sąsajų su Švietimo registru parengimui, tačiau šiomis priemonėmis laukiamo rezultato pasiekti nepavyko. Vykdamas kontrolę 2021 metais užklausus Teisingumo, Vidaus reikalų, Švietimo, mokslo ir sporto, bei Socialinių reikalų ir darbo ministerijas buvo atsakyta, kad esminių pokyčių nėra.

Š.m. birželio 1 d. įvykusioje tarptautinėje nuotolinėje konferencijoje „Kaip apsaugoti vaikus nuo seksualinio išnaudojimo?“ Vidaus reikalų ministrė A.Bilotaitė pristatė vaikų seksualinio išnaudojimo Lietuvoje situacijos apžvalgą, ikiteisminių tyrimų dėl vaikų seksualinio išnaudojimo ypatumus, teismų praktiką šioje srityje, buvo aptarti švietimo ir prevencijos klausimai. Ministrės teigimu, per pastaruosius trejus metus 957 Lietuvos vaikai pripažinti nukentėjusiais nuo įvairaus pobūdžio seksualinių nusikaltimų. 48 proc. seksualinio pobūdžio nusikaltimų sudaro disponavimas pornografiniu vaizdo turiniu su vaikais. Ministrė atkreipė dėmesį, kad su vaikais dirbančios įstaigos gali pasinaudoti sistema, kurioje galima pasitikrinti, ar į darbą norimas priimti asmuo yra baustas už seksualinio pobūdžio nusikaltimus, tačiau, ministrė pažymėjo, kad reikia daugiau įrankių, padėsiančių apsaugoti vaikus nuo seksualinio smurto.

„Kiek tvirkinamų ar prievartaujamų vaikų vis dėlto išdrįso prabilti? 524 – tiek per pastaruosius dvejus metus užregistruota seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų nepilnamečių atžvilgiu. 957 Lietuvos vaikai per paskutiniuosius trejus metus pripažinti nukentėjusiais nuo įvairaus pobūdžio seksualinių nusikaltimų, 42 proc. seksualinį smurtą patyrusių vaikų nukentėjo nuo artimo žmogaus – tėvo, mokytojo, motinos sugyventinio,

brolio ar globėjo. Taigi akivaizdu, kad tai nėra tik pavieniai žiniasklaidoje nuskambėję atvejai“, – pridūrė politikė.

A. Bilotaitės teigimu, šiuo metu Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registre yra 2 643 asmenys, pirmosios instancijos teismų nuteisti už seksualinio pobūdžio nusikaltimus. Ji pabrėžė, kad įstaigoms, kurios dirba su vaikais, yra numatyta prievolė priimant naują darbuotoją į darbą patikrinti ar jis nėra įtariamasis ar baustas už seksualinio pobūdžio nusikaltimus. „Tokią informaciją švietimo įstaigoms, gydymo ir kitoms įstaigoms, kurių darbas susijęs su vaikais teikia Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM. Bėda ta, kad dauguma įstaigų nepasivargina tokios užklauskos pateikti. Taigi, įstatymu numatyta prievolė nevykdoma, niekas to nekontroliuoja“, – akcentavo Vidaus reikalų ministrė, ji pažymėjo, kad reikalinga imtis dar griežtesnių priemonių, siekiant sustabdyti seksualinį smurtą prieš vaikus.

Be to, ministrė atkreipė dėmesį, kad „Pernai policiją iš JAV Nacionalinio dingusių ir išnaudojamų vaikų centro (NCMEC) pasiekė 4900 pranešimų apie internete aptiktas seksualinio turinio vaizdo medžiagas, kuriose vaizduojami vaikai. Šiomet per 3 mėnesius jau turime 2200 tokių pranešimų“, – pabrėžė politikė. Ministrė teigė, kad „Tendenciją matome, kad didžioji dalis nusikalstamų veikų yra pornografinio turinio informacija, kuri pasirodo internete, ir tame turinyje yra vaikai. Skaičiai tikrai yra dideli ir jie didėja. Jeigu pernai metais turėjome apie 5000 tokių atvejų, apie kuriuos buvo informuota mūsų policija, tai pirmieji šių metų trys mėnesiai jau yra 2200“. Ji pažymėjo, kad „Mes įrankių kaip ir turime. Jeigu kalbėti apie mūsų įstaigas, kurios dirba su vaikais – gydymo įstaigos, švietimo įstaigos, – jos jau dabar priimamos, ar tai būtų žmogus toje įstaigoje dirbantis kaip pedagogas, ar ūkio dalį tvarkantis, turėtų būti įvertinta, ar jis nėra kaltinamųjų ir nuteistųjų registre, kuriame yra 2600 tokių asmenų įtraukta. Bet šiuo įrankiu nėra naudojama“, – sakė A. Bilotaitė.

Nuo 2008 m. matome, kad vaikų seksualinis išnaudojimas žinomas visoms institucijoms ir jų pareigūnams, tačiau siekiant spręsti problemas apsiribojama formaliu ir biurokratiniu požiūriu į problemų sprendimą, todėl situacija tik blogėja. Akivaizdu, kad vaikų švietimas ir prevencija neduos reikiamų rezultatų, todėl reikia priimti naujus sprendimus kad asmenys seksualiai išnaudojantys vaikus suprastų, kad jie bus matomi ir žinomi, būtinos priemonės siekiant užkardyti tokius nusikaltimus;

pažymėdama, kad seksualiniai nusikaltimai tampa vis didesne problema daugelyje šalių, kurios imasi įvairių apsaugos veiksnių nuo seksualinių nusikaltimų prieš vaikus, nusikaltėlių nustatymu ir nubaudimu, žinoma, kad seksualinis išnaudojimas ir seksualinė prievarta yra labiausiai vaiką žalojantis suaugusio asmens nusikalstamas elgesys, turintis ilgalaikį poveikį nukentėjusiam ir jo artimiesiems, seksualinę prievartą vaikai gali patirti ne tik jiems artimoje aplinkoje, bet ir mokyklose, darželiuose, vaikų globos namuose, asmens sveikatos gydymo įstaigose, tačiau patirtos prievartos faktas vis dar yra slepiamas ir laikomas „šeimos gėda“. Iššūkis, su kuriuo susiduria visuomenė, yra aktyvių apsaugos priemonių tokio pobūdžio nusikaltimams užkardyti taikymas. Šis iššūkis – vaikų apsauga nuo seksualinio išnaudojimo – įgauna prioritetinį statusą. Dėl nukentėjusiųjų nuo tokių nusikaltimų (dažniausiai nepilnamečių, silpnesnių, bejėgių, priklausomų ar

turinčių psichikos sutrikimų) ir tokių nusikaltimų poveikio nukentėjusiųjų emocinei ir psichinei būklei, būtina seksualinius nusikaltėlius kontroliuoti, net ir atlikus jiems skirtas bausmes. Tai sustiprins valstybės vaidmenį užkertant kelią nusikaltimams ir saugantis socialiai žalingų veiksmų. Būtina palengvinti tam tikrų valstybės organų ir institucijų bylų (ypač baudžiamųjų) vykdymo procesą. Be to, būtina sugriežtinti asmenų, dirbančių mokymosi sferose, įdarbinimo kriterijus – turi būti atliekamos periodinės patikros kelis kartus per metus. Vienas iš sprendimų klausimų – administracinės atsakomybės sugriežtinimas darbdaviams, juridiniams ir fiziniams asmenims tikrinant darbuotojus, kurie priimami į darbą, tarp jų ir asmenys, kurie ketina vykdyti individualią veiklą, susijusią su vaikais, pagal verslo liudijimus ar individualios veiklos pažymėjimus.

atkreipdama dėmesį į tai, kad kai kuriose Europos valstybėse (pvz., Lenkijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Jungtinėje Karalystėje (Anglijoje ir Velse, Škotijoje, Šiaurės Airijoje) yra sukurti specialūs lytinius nusikaltimus padariusių asmenų registrai, tarp jų ir viešieji, kuriuose sukauptą informaciją gali naudoti teisėsaugos institucijos ir veiklą, susijusią su vaikų ugdymu ar priežiūra, vykdančys subjektai, tarp jų ir viešieji, kurie prieinami visuomenei. Daugelyje Europos valstybių asmenims, kurie yra padarę lytinius nusikaltimus, taikomi tam tikri veiklos ribojimai, susiję, visų pirma, su draudimu užimti pareigas, kurioms būdingas nuolatinis kontaktavimas su vaikais. Tokiems asmenims taip pat gali būti nustatyti tam tikri specialūs įpareigojimai (pvz., įpareigojimas reguliariai informuoti policiją apie savo gyvenamąją vietą ar nesilankyti tam tikrose vietose). Kai kuriose ne Europos valstybėse yra įdiegti viešai prieinami registrai (pvz., Jungtinėse Amerikos Valstijose, Maldyvuose, Pietų Korėjoje, Bermuduose). Atitinkamai vienu nuteistųjų duomenys yra viešai skelbiami, kitų duomenų prieinamumas yra ribojamas. Australijoje nėra įdiegta nacionaliniu lygmeniu, tačiau egzistuoja atskirose valstijose;

pastebėdama, kad gali būti taikomos įvairios apsaugos priemonės, tačiau seksualinius nusikaltimus padariusius asmenis būtina kontroliuoti net ir jiems atlikus bausmę, kad viena iš kontrolės formų yra seksualinių nusikaltėlių registrų kūrimas ir duomenų iš registro apie nusikaltimus padariusius asmenis ir galimas rizikas, susijusias su buvimu laisvėje, teikimas. Sunkiausias uždavinys – išspręsti galimą konfliktą tarp nusikaltėlio teisės apsaugoti savo asmens duomenis ir privatumą bei poreikio užtikrinti potencialių jo aukų saugumą pastarųjų naudai, tačiau tokių registrų sukūrimas stiprina socialinį saugumo jausmą bei leidžia imtis individualių priemonių žmonių, kuriems gresia tokių nusikaltimų pavojus, apsaugai;

pabrėždama, kad būtina sustiprinti prevencines priemones, kurios užkardytų kelią seksualiniams nusikaltimams, reikalinga už seksualinius nusikaltimus nuteistų asmenų recidyvo prevencija, palengvinti tokius nusikaltimus padariusių asmenų identifikavimą ir išspręsti greitą tokių asmenų buvimo vietos nustatymą.

įvertindama tai, kad šiuo metu Lietuvoje nėra atskiro įstatymo, kuris detalios reglamentuotų įtariamų ar nuteistų asmenų kontrolės priemones, nenumatyta atsakomybė darbdaviams (fiziniams ir juridiniams asmenims) už nevykdymą pareigos sudarant darbo sutartį, kai darbas susijęs su vaiko laisvalaikiu, auklėjimu, švietimu, gydymu ar priežiūra patikrinti ar asmuo nėra teisėtas už seksualinius nusikaltimus, teisės aktais

nereglamentuota nusikalstamų veikų žemėlapis steigimo ir tvarkymo tvarka. Dėl šių priežasčių Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos frakcija Seime įregistravo ir teikia Seimui svarstyti Asmenų, įtariamų ir nuteistų už seksualinius nusikaltimus, užkardymo įstatymo projektą. Įstatymo projekte numatoma sukurti konkrečias priemones, kurios turėtų užkardyti seksualinius nusikaltimus. Siūlomas seksualinių nusikaltėlių registras sudarytas iš dviejų atskirų registų (arba dviejų atskirų duomenų bazių): ribotos prieigos registro ir viešojo registro. Įstatymo projekte numatyta darbdavių ir kitų juridinių ir fizinių asmenų, susijusių su nepilnamečių auklėjimu, švietimu, gydymu ar priežiūra, prievolės bei ypatingų seksualinio nusikalstamumo rizikos vietų nustatymo žemėlapis. Registre pateikiama išsami informacija apie tokio asmens teistumą (teistumus), taip pat informacija apie bausmių vykdymą ir užbaigimą. Be to, į Registrą bus įtraukta informacija apie dabartinę į Registrą įrašyto asmens gyvenamąją vietą. Aukščiau minėtų asmenų duomenų paskelbimas Registre iš esmės bus privalomas. Tik pagrįstais atvejais teismas galės nuspręsti neįtraukti tokių duomenų į Registrą dėl nukentėjusio asmens ar jo artimiausių giminaičių privataus gyvenimo apsaugos ar kitų svarbių privačių interesų, ypač, kai nukentėjęs asmuo yra nepilnametis arba jei duomenų įtraukimas sukeltų neproporcingai sunkių padarinių asmeniui, kuris yra įrašomas į Registrą. Asmenų, nuteistų už pakartotinius seksualinius nusikaltimus, nuteistų už išžaginimą sunkinančiomis aplinkybėmis arba už tokią veiką prieš nepilnametį iki 14 metų, teismui tokia teisė Įstatymo projektu nesuteikiama. Tokių asmenų atžvilgiu teismas galės spręsti apie jų duomenų išbraukimą tik iš Viešojo registro (jie liks Ribotos prieigos registre) ir tik išimtinu atveju, pagrįstu tik nukentėjusio nepilnamečio gerove. Duomenis iš Ribotos prieigos registro galės gauti teisėsaugos institucijos: teismai, prokuratūra, policija, taip pat valstybės ir vietos valdžios institucijos, darbdaviai (juridiniai ir fiziniai) dėl priimamų dirbti darbuotojų, susijusių su nepilnamečių auklėjimu, švietimu, laisvalaikio, gydymu ar priežiūra, kad galėtų atlikti teisės aktuose nustatytus reikalavimus. Viešasis registras bus prieinamas viešai, skelbiamas Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos interneto svetainėje. Į šį Registrą bus įrašyti nuteistųjų už pakartotinius seksualinius nusikaltimus duomenys. Į Viešąjį registrą bus įrašomi tik šie asmens duomenys: gimtoji šalis, vardas, pavardė ir gyvenamoji vietovė, o taip pat ypač žiauriai išžaginę nepilnamečius arba už seksualinius nusikaltimus su mažamečiais asmenimis (iki 14 metų) bei už pakartotinius nusikaltimus.

Projektas numato, kad Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Generalinis policijos komisaras sukurs ir tvarkys seksualinių nusikaltimų rizikos žemėlapi, kuriame bus pateikiami naujausi duomenys apie vietas, kuriose yra ypač didelė nusikaltimų seksualinei laisvei ir apsisprendimui rizika., duomenys visuomenei bus skelbiami Policijos komisariato interneto svetainėje.

Įstatymo įgyvendinimui iš valstybės biudžeto reikės asmenų, įtariamų ar nuteistų už seksualinius nusikaltimus, registro diegimui investicijų (CAPEX) – 705 tūkst. Eurų, metinėms veiklos išlaidoms (OPEX) – 226 tūkst. eurų asignavimų (licencijų palaikymui, sistemos iš išorės II lygmens palaikymui, probacijos tarnybos administraciniai kaštai, IRD administraciniai kaštai, IT infrastruktūros sąnaudos. Manome, kad tai yra tikrai mažos išlaidos valstybės biudžetui siekiant užsibrėžtų tikslų siekimui.

Siūlomas reglamentavimas užtikrins: nusikaltimų, susijusių su seksualiniu, ypač vaikų, sumažėjimą., numatyti apribojimai padės ginti viešąjį interesą, kas būtina atsižvelgiant į didėjančių seksualinių nusikaltimų tendenciją ir naujų rūšių grėsmes šioje srityje, užtikrins ugdymo ir mokymo institucijų, dirbančių su nepilnamečiais asmenimis, informacijos apie seksualinius nusikaltėjus prieinamumą ir jų kontrolę, sudarys galimybę kontroliuoti į juos įtrauktus asmenis.

įvertinusi pateiktą informaciją,

n u t a r i a

nutarimą priimti išklausius ir įvertinus posėdyje dalyvaujančių ekspertų nuomones.

LVŽS šešėlinės Vyriausybės Ministras Pirmininkas
Karbauskis

Ramūnas